

የግዕዝ ትምህርት ።

ምዕራፍ ፩ ።

የግሥ ትርጉም ።

ግሥ ማለት ቀለም አገሥጋሽ ማለት ነው፤ ምክንያቱም ማንኛውም አረፍተ ነገር ያለ ግሥ የማይነገር የማይገሠግሥም ነውና፤ ዕርባታው ሁሉ ሲወርድ ግሥ ወረደ ይባላል።

የግዕዝ ትምህርት መጀመሪያው ግሥ ይባላል፤ ቅኔ ከመቀጠሩ በፊት ግሥ መግሠሥ ማውረድ ነው፤ ስለዚህ የግዕዝ ትምህርት ሁሉ ግሥ ለማለት ግዕዝ ተብሏል። ብዙዎች ሊቃውንት እንደሚሉት የሆነ እንደሆነ ግን ግሥ ማለት ግዕዝ ካለው ቃል የተወረሰ እንደሆነ ይናገራሉ።

ግዕዝም ማለት ፊደሉ በግዕዝ ፊደል ብቻ የሚጀመር ስለሆነ ቋንቋውም ግዕዝ ተባለ፤ ስለዚህም የርሱ ቃላት ሁሉ ግሥ ተባለ የሚሉ አሉ። በቂ አስረጅ አለው በማለት ግን ጉሳ አድርገው የሚናገሩት አገሯ ብሔረ አግዓዚት (ነፃ የወጣች አገር) ቋንቋውም ግዕዝ ተባለ፤ ግዕዝም ነፃ ራሱን የቻለ ቋንቋ ሆነ፤ ሰዎችም አግዓዝያን ነፃ የወጡ አንድም ነፃ የሚያወጡ አግዓዝያን እንደተባሉ ይናገራሉ፤ ስለዚህም በግዕዝ ግሥ ተባለ ሲሉ ያስረዳሉ። ግዕዝ የተባለው ቋንቋ ግን ለኢትዮ ጵያ ሕያው ቋንቋ ሆኖ ብዙ መጻሕፍት ተተርጉመውበት ብዙ ድርሰቶችም ተደርሰውበት ብዙም ሕጋዊ ሥራም ተሠርቶበት የቆየ ቋንቋ ነው። ከ፲፪ኛው መቶ ዘመን ወዲህ ግን በርሱ ቦታ አማርኛ ስለገባበት ግዕዝ የቤተ ክርስቲያን ቋንቋ ብቻ ሆኖ እስካሁን ሳይጠፋ ሲሠራበት ይገኛል፤ ይሁን እንጂ በቤተ ክርስቲያንም ቢሆን በንባብና በዜማ ካህናት ብቻ ይጠቀሙበታል እንጂ ከንግግር አደባባይ ከወጣ ብዙ ጊዜው ነው።

የቀረው ቀርቶ በካህናቱም ዘንድ የተነበበው ምን ማለት እንደሆነ የሚያውቁት ጥቂቶች ናቸው፤ እንዲያውም በአሁኑ ጊዜ ከቤተ ክርስቲያን ውስጥም ሳይወጣ አልቀረም፤ ምክንያቱም ብዙውን ጊዜ በከተማ ውስጥ ባሉት አብያተ ክርስቲያናት የሚጸለዩው በአማርኛ ስለሆነ ነው።

ለሀገርና ለቤተ ክርስቲያን ግንኙነትና አንድነት ግዕዝ ብዙ ረድቶ ነበር፤ ምክንያቱም ማንኛውም ጉሳ ክርስቲያን ከሆነ ለንግግር የየራሱ ቋንቋ ይኑረው እንጂ በቤተ ክርስቲያን በኩል ግን ግዕዙን የወል ቋንቋ አድርጎ ሲጠቀምበት ቆይቷል፤ በአሁኑ ጊዜም ቢሆን አንድ የሚያስደስት ነገር አለ፤ እርሱም ግዕዝ በየጎረቤቱ ውስጥ ከራትና ውስጥ ማለፊያ አንዱ በመሆኑ ወጣቶች እንደሚማሩት ሁኗልና።

ግዕዝ አንድም ግሥ የተባለው ትምህርት እንደዚህ ብሎ ይውጣ እንጂ ግሥ በሚለው ቃል ዛሬ በብዙ መልክ ይጠቀሙበታል፤

ሀ/ የአረፍተ ነገር ማሠሪያ አንቀጽ ፣ በአማርኛ ቋንቋ ሳይቀር ግሥ የሚለው ቃል የአረፍተ ነገር ማሠሪያ አንቀጽ እንደሆነ ከግዕዙ ተወርሶ ይገኛል ።

ለ/ አንድ ትልቅ ሰው በመጣ ጊዜ ካህናት ሲቀበሉት ግሥ ገሠው ግጥም ገጥመው ፣ ጥቅስ ጠቅሰው ነው፤ ይኸም ግሥ ይባላል፤ ይኸም ከመጻሕፍት የተያያዙ ቃላት ሲገኙበት ነው ። ስለዚህም እነ እገሌ እገሌን እንዲህ ያለ ግሥ ገሠው ተቀበሉት ይባላል ።

ሐ/ መጽሐፍን ተንተርሶ ወይም ተመርኩዞ የሚቀኙት ቅኔ ግሥ ቅኔ ይባላል፤ ይኸም ማለት ግጥሙ ቅኔ ምሥጢሩ መጽሐፍ የሆነ ቅኔ ማለት ነው ። ግሥ በዚህ መልክ የተለያየ ስም ስላለው ለማወቅ ያህል ዘረዘርነው እንጂ ግሥ በማለት በዚህ ክፍል የምንናገረው ከግዕዝ ትምህርት ውስጥ ጅኛውን ክፍል ነው ።

ግዕዝ ጠቅላላ ስም ቢሆን፤ የቃላቱን ዝርዝር ግሥና ነባር በማለት ይናገረዋል፤ ነባር የተባለው የማይወርድ፣ የማይረባ፣ የማይበዛም ቃል ሲሆን ግሥ የተባለው ግን በብዙ መልክ የሚወርድ የሚረባ ከአንድ ቃል ብዙ መልክ ያላቸው ቃላት ሲገኙበት የሚችሉበት ነው ። ለመጀመሪያም ጊዜ ተማሪ ወደ ቅኔ ቤት ሲገባ ሊያጠናው የሚገባው ቃላትን ስለሆነ ቃላቱ ሁሉ ግሦች ወይም ግሥ ይባላሉ፤ እርሱንም ደረጃ በደረጃ የፊደልን ተራ በመጠበቅ ያጠናዋል ። የግሥ አጠናንም ዘዴ በ፪ ዓይነት ይከፈላል፤ እርሱውም ሀ/ ነጠላ ግሥ ፤ ለ/ ድርብ ግሥ በማለት ነው ። የያንዳንዳቸውንም አካሄድ ከዚህ እንደሚከተለው ተመልከት ።

ሀ/ ፩ የነጠላ ግሥ አወራረድ ፤

ተማሪው የግዕዝን ስልት በሚገባ ለማወቅ ቃላት ማጥናት ስላለበት ነጠላውን ግሥና ነባር ቃላትን ደረጃ በደረጃ እንዲሁም የፊደሎችን ተራ በመጠበቅ ያጠናል ። የእርሱም መንገድ እንደሚከተለው ያለ ው ።

ሀ/ የነጠላ ግሥ መንገድ ፤

ሎሀ	ጸፈ
ለሀሀ	ቀዳ
ላሀላሀ	ራሰ
ለምሀ	ለማ
ለስሐ	አልጫ ሆነ
ለቅሐ	አበደረ
ለብሐ	ሠራ
ለትሐ	ተጎነጨ
ለጥሐ	ገበረ

ነጠላው ግሥ በዚህ መልክ ከህ — ፈ ድረስ ይሔዳል፤ ለዚህም ዓይነት አወራረድ ደግሞ ነባር አለው፤ እርሱውም እንደሚከተለው ነው ።

ለ/ የነባር መንገድ ፤

ሮሐ	የአገር ስም
በሀ	እንዴት ዋልህ
ከሐ	ወዲያ ከዚያ ወዲያ
ለሊሁ	እርሱ ቅሱ
ምስሌሁ	ከርሱ ጋር
ስማዚያሁ	ስሚዛ

እንዲህ እያለ በዝርዝር የነጠላውን ግሥና ተራ ቅደም ተከተል ከነባሩ ጋር ተማሪው ጠንቅቆ ያጠናል። ይኸንም ዓይነት ጥናት ከህ — ፈ ድረስ ይሔደዋል። ተማሪው ግሁን ከነነባሩ በዚህ መልክ ከአጠናው በኋላ ቃላትን ለማያያዝ አረፍተ ነገርን ለመሥራት ይጀምራል። ግዕዙን ከነመልኩ ለማጥናት ሲፈለግ ግን ዕርባ ግሥ ወይም ድርብ አወራረድ የተባለውን ያጠናል፤

፪ኛ አጭር አረፍተ ነገር መሥራት ።

ተማሪው ቃላት ብቻ ማጥናት ጠቃሚው ስላይደለ ያጠናቸውን ቃላት በአጭር አረፍተ ነገር እንዲያውላቸው ይገደዳል። ለምሳሌ «በልዓ ኅብስተ» እንጀራን በላ፤ «ሰትየ ማየ» ውኃን ጠጣ፤ «ተንሥእ እምንዋሙ» ከእንቅልፉ ተነሣ የሚልና በዚህ መልክ የሚሔድ ነው። ይኸንም በሚማሩበት ጊዜ ሊጠነቀቁ የሚገባቸው ነገሮች አንድም ሊርቋቸው የሚገባቸው ጸያፎች ይገኛሉ። እነርሱም የሚከተሉት ናቸው።

- ፩ኛ/ አንድና ብዙ
- ፪ኛ/ ነባርና ተገብሮ
- ፫ኛ/ ሩቅና ቅርብ
- ፬ኛ/ ወንድና ሴት
- ፭ኛ/ ነባርና ኢነባር
- ፮ኛ/ ቦታና ባለቤት
- ፯ኛ/ ስምና ግብር
- ፰ኛ/ ከአንቀጽ ወዲያ ቅጽል
- ፱ኛ/ ፍርቅ
- ፲ኛ/ ዝርው
- ፲፩ኛ/ ሳቢና ተሳቢ
- ፲፪ኛ/ የደቂቅ ድፋት

- ፲፫ኛ/ ያለ ወገኑ ተናባቢ
- ፲፬ኛ/ ሳድስ የሚያናግረውን ግዕዝ ፤ ግዕዝ የሚያናግረውን ሳድስ ማናገር
- ፲፭ኛ/ ክፉና ደግ
- ፲፮ኛ/ ልጅና የልጅ ልጅ

ይኸንም የመሳሰሉ ብዙዎች ይገኛሉ ፤ ይሁን እንጂ ምንም ጀማሪ ተማሪም ቢሆን ከነዚህ ጸያፎች ብዙዎችን ጠንቅቆና ለይቶ ማወቅ ግዴታው ነበር ።

፫ኛ የአረፍተ ነገሮች ሞያ ።

ከላይ የገለጥናቸው አረፍተ ነገሮች በስልት በስልታቸው ለመግባት ምልክት ይሆን ዘንድ እያንዳንዱ ቃል መተንተንና ሞያ መስጠት በግድ ያስፈልጋል፤ እንደዚህም ያለው ጥናት ሞያ መስጠት ይባላል ። በአንድ አረፍተ ነገር ውስጥ ሞያ ሲሰጥ መላው እንኳን ባይሆን ከሞላ ጉዳይ ከዚህ በታች የሚከተሉት ሞያዎች መገኘት አለባቸው ።

- ፩ኛ/ ባለቤት
- ፪ኛ/ አንቀጽ (ማሠሪያ)
- ፫ኛ/ ሳቢ
- ፬ኛ/ ስሚ ባለቤት
- ፭ኛ/ ቅጽል
- ፮ኛ/ ዘርፍ
- ፯ኛ/ ዘርፍ ደፊ
- ፰ኛ/ ቃለ አጋኖ
- ፱ኛ/ አንቀጽ አጉላማሽ
- ፲ኛ/ በቁም ቀሪ የተባሉትና እነዚህን የመሳሰሉ ናቸው ።

፬ኛ ድርብ ግሥ ።

ድርብ ግሥ የሚባለው በዝርዝር የሚረባው ግሥ ነው ፤ ይሁን እንጂ ግሥ በመሠረቱ በ፶ ሠራዊት ተዘርዘሮ በ፰ አርእስት ተከፍሎ በ፮ አዕማድ ተጠቃሎ በዐቢይ አንቀጽ ፣ በንዑስ አንቀጽ ፣ በደቂቅ ፣ በባዕድ ቅጽል ፣ በመራሕያን ፣ በዝርዝር ቅጽል እየገባ በምልዓት የሚገሠሥ ዕርባታ አለው ፤ በዚህ መልክ የሚሔድ ይኸንም የመሰለ ግሥን የሚመለከተው ትምህርት ዕርባታ ግሥ ይባላል ። ዕርባ ግሥ የተባሉት ደግሞ በጠቅላላው በ፬ ክፍል ይከፈላሉ ፤ እነርሱም ስምንቱ አርእስት ከሠራዊቶቻቸው ጋር ፩ ወገን በመሆን ፩ ይባላሉ ። ፪ኛ/ አዕማድ የተባሉት አንድ ወገን ፩ ይባላሉ ። ፫ኛ/ የአእመረ ጓዝና የይቤ ዕርባታ አንድ ወገን ፬ኛ/ ተናባቢ ግሥና ምሳሌ ግሥ የተባሉት አንድ ወገን ሁነው ይቆጠራሉ ፤ እነ

ዚህም ሰደመሩ ፬ ይሆናሉ ። እንደ ገና እነዚህም ፬ቱ በ፲፫ ታላላቅ ክፍል ይከፈላሉ ፤ እነርሱም ፤

፩ኛ/	ቀተለ	፰ኛ/	ቆመ
፪ኛ/	ቀደሰ	፱ኛ/	አዕማድ
፫ኛ/	ገበረ	፲ኛ/	የአእመረ ዕርባታ ንዝ
፬ኛ/	አእመረ	፲፩ኛ/	የይቤ ዕርባታ
፭ኛ/	ባረከ	፲፪ኛ/	ተናባቢ ግሥ
፮ኛ/	ሢመ	፲፫ኛ/	ምሳሌ ግሥ ናቸው ።
፯ኛ/	ብህለ		

ምንም ብዙ ሕገ ወጥ ዕርባታዎች በግዕዛችን ቢገኙም ደንበኞቹ ግሥች እነዚህን ተከትለው የሚሔዱ ስለሆነ የጠበቀም የጠበቀውን መንገድ ፣ የላላውም የላላውን ግሥ እየተከተሉ ይረባሉ ፤ እነዚህንም ይመስላሉ ። ለእነዚህም መነሻና መድረሻ የተወሰነ ልክና መልክ አላቸው ፤ መነሻቸውንና መድረሻቸውን የሚያመለክተው አንቀጽ « መራሁት » ተብሎ ይጠራል ፤ ትርጉሙም መፍቻ አንድም መክፈቻ ማለት ነው ። መራሁት የሚባሉ አንቀጾችም ፣ ግሥች የሚነሱባቸው ፩ አናቅጽ ናቸው ፤ እነርሱም ግዕዝ ፣ ራብዕ ፣ ሐምስ ፣ ሳድስ ሳብዕ ናቸው ። የሁሉም መድረሻ ግን አንድ ብቻ ነው ፤ እርሱም ግዕዝ ነው ። በጠቅላላም መራሁት የተባሉበት የግሥ መነሻ በር ከፋቸውም ስለሆኑ ነው ። እንግዲህ በመላ የግዕዝ ግሥች በየቦታቸው በብዙ መልክ ይረባሉ ፣ ይወርዳሉ ፤ አንዱ እስከ ፬፻ ዘር ፣ ንድም ዘርፍ ያገኛል ፤ ለምሳሌ አእመረን ተመልከት ። ይኸንም የሚከተለው የግዕዝ መንገድ ሁሉ ዕርባታ ወይም አወራረድ ይባላል ። ይኸም ዓይነት የአገባብ መንገድ በየቅኔ ቤቱ ፈጽሞ የተለያየ ነው ፤ ሆኖም አማካዩን መንገድ ተከትሎ የተዘጋጀ ነው ።

ምንም የአገባቡ ስልት በዚህ መልክ ቢሆን በትምህርት ቤት የሚገኙት ተማሪዎች ሁሉ በልዩ ልዩ ክፍል የመማር ዕድል የሌላቸው ነበሩ ፤ ማለት ቅኔም ቢዘረፍ ግሥም ቢወርድ በአንድ ላይ ስለሚያጠኑ ጥሬና ብስል ይሆንባቸው ነበር ፤ ይሁን እንጂ ጀማሪው ተማሪም የግሡን አወራረድ በዚህ መልክ ማጥናት ስለአለበት ከህ — ፈ ያለውን የግሥ አወራረድ ፣ የዘር አወጣጥ ፣ የአረፍተ ነገር ጥናት ተስፋ ሳይቆርጥ በዚህ መልክ ለማጥናት ይቀጥላል ፤ ስለዚህ ተማሪው በዚህ ደረጃ ድርብ ግሥ የተባለውን በደንብ ያጠናል ። ይኸም ሲሆን ግሡ በዓመት ውስጥ ከ፩ እስከ ፯ ጊዜ ያህል ስለሚወርድለት ተማሪው ተቀኝቶ ከመውጣቱ በፊት የየዕለቱን እየተከታተለ በደንብ ስለሚያጠና ቃላት ጠግቦ ግዕዝ ዐውቆ ይወጣልና ። የግሡም አወራረድ እንደቤቱ ይሁን እንጂ የግሥ ቤቶች ፯ ናቸው ፤ ሌላ ሕገ ወጥ ግሥም ቢኖር በነርሱ አወራረድ ይሄዳል ። ለምሳሌም ያህል ይኸን አወራረድ እንመልከት ።

፩ኛ የአእመረ አወራረድ ።

አእመረ	አወቀ
የአምር	ያውቃል
ያእምር	ያውቅ ዘንድ
ያእምር	ይወቅ
አእምሮ	ማወቅ
አእምሮት	»
አእማሪ	ያወቀ
አእማርያን	ያወቁ
አእማሪት	ያወቀኝ
አእማርያት	ያወቁ
እሙር	የታወቀ
አእማሪ	የሚያውቅ አዋቂ
ማእምር	አዋቂ
አእምሮ	እውቀት

በዚህ መልክ እያንዳንዱን ግሥ ያወርዳል፣ ወይም ያጠናል፤ ይሁን እንጂ ከዚህም በበለጠ ዝርዝር ዕርባ ግሥ የተባለውን እንደሚከተለው ያወርዳል፤ አንድም ያጠናል ።

፩ኛ/ የራቀው ወንድ ሲያውቅ ፤

አእመረ	አወቀ
የአምር	ያውቃል
ያእምር	ያውቅ ዘንድ
ያእምር	ይወቅ

፪ኛ/ የቅርብ ወንድ ሲያውቅ ፤

አእመርከ	አወቅህ
ተአምር	ታውቃለህ
ታእምር	ታውቅ ዘንድ
አእምር	እወቅ

፫ኛ/ የሩቆች ወንዶች ሲያውቁ ፤

አእመሩ	አወቁ
የአምሩ	ያውቃሉ
ያእምሩ	ያውቁ ዘንድ
ያእምሩ	ይወቁ

፬ኛ/ የቅርቦች ወንዶች ሲያውቁ ፤

አእመርክሙ	አወቃችሁ
ተአምሩ	ታውቃላችሁ
ታእምሩ	ታውቁ ዘንድ
አእምሩ	እወቁ

፭ኛ/ የሩቅ ሴት ስታውቅ ፤

አእመረት	አወቀች
ተአምር	ታውቃለች
ታእምር	ታውቅ ዘንድ
ታእምር	ትወቅ

፮ኛ/ የቅርቢቱ ሴት ስታውቅ ፤

አእመርኪ	አወቀሽ
ተአምሪ	ታውቁያለሽ
ታእምሪ	ታውቁ ዘንድ
አእምሪ	እወቁ

፯ኛ/ የሩቆች ሴቶች ሲያውቁ ፤

አእመራ	አወቁ
የአምራ	ያውቃሉ
ያእምራ	ያውቁ ዘንድ
ያእምራ	ይወቁ

፰ኛ/ የቅርቦች ሴቶች ሲያውቁ ፤

አእመርክን	አወቃችሁ
ተአምራ	ታውቃላችሁ
ታእምራ	ታውቁ ዘንድ
አእመራ	እወቁ

፱ኛ/ አን ያለው ፤

አእመርኩ	አወቅሁ
አአምር	አውቃለሁ
አእምር	አውቅ ዘንድ
አእምር	ለወቅ

የአምሮሙ ያውቃቸዋል
 የአምሮሙ ያውቃቸው ዘንድ
 የአምሮሙ ይወቃቸው

፩ኛ/ ቅርቦቹን ወንዶች ሲያውቃቸው ፤

አእመረክሙ አወቃችሁ
 የአምረክሙ ያውቃችኋል
 የአምርክሙ ያውቃችሁ ዘንድ
 የአምርክሙ ይወቃችሁ

፪ኛ/ ሩቂቱን ሴት ሲያውቃት ፤

አእመራ አወቃት
 የአምራ ያውቃታል
 የአምራ ያውቃት ዘንድ
 የአምራ ይወቃት

፫ኛ/ ቅርቢቱን ሴት ሲያውቃት ፤

አእመረኪ አወቀኸ
 የአምረኪ ያውቅኸል
 የአምርኪ ያውቅኸ ዘንድ
 የአምርኪ ይወቅኸ

፬ኛ/ ሩቆቹን ሴቶች ሲያውቃቸው ፤

አእመሮን አወቃቸው
 የአምሮን ያውቃቸዋል
 የአምሮን ያውቃቸው ዘንድ
 የአምሮን ይወቃቸው

፭ኛ/ የቅርቦቹን ሴቶች ሲያውቃቸው ፤

አእመረክን አወቃችሁ
 የአምረክን ያውቃችኋል
 የአምርክን ያውቃችሁ ዘንድ
 የአምርክን ይወቃችሁ

፮ኛ/ አን የሚለውን ሲያውቀው ፤

አእመረኒ አወቀኝ
 የአምረኒ ያውቀኛል

ያእምረኒ ያውቀኝ ዘንድ
 ያእምረኒ ይወቀኝ

፲ኛ/ ገሕነ የሚሉትን ሲያውቃቸው ፤

አእመረነ አወቀን
 የአምረነ ያውቀናል
 ያእምረነ ያውቀን ዘንድ
 ያእምረነ ይወቀን

ለ/ ፩/ ቅርቡ ወንድ ሩቁን ወንድ ሲያውቀው ፤

አእመርኮ አወቅኸው
 ተአምሮ ታውቀዋለህ
 ታእምሮ ታውቀው ዘንድ
 አእምሮ እወቀው

፪ኛ/ ሩቆቹን ወንዶች ሲያውቃቸው ፤

አእመርኮሙ አወቅኸቸው
 ተአምሮሙ ታውቃቸዋለህ
 ታእምሮሙ ታውቃቸው ዘንድ
 አእምሮሙ እወቃቸው

፫ኛ/ ሩቂቱን ሴት ሲያውቃት ፤

አእመርካ አወቅኸት
 ተአምራ ታውቃታለህ
 ታእምራ ታውቃት ዘንድ
 አእምራ እወቃት

፬ኛ/ ሩቆቹን ሴቶች ሲያውቃቸው ፤

አእመርኮን አወቅኸቸው
 ተአምሮን ታውቃቸዋለህ
 ታእምሮን ታውቃቸው ዘንድ
 አእምሮን እወቃቸው

፭ኛ/ አነ የሚለውን ሲያውቀው ፤

አእመርከኒ አወቅኸኝ
 ተአምረኒ ታውቀኛለህ
 ታእምረኒ ታውቀኝ ዘንድ
 አእምረኒ እወቀኝ

ገሕነ የሚሉትን ሲያውቃቸው ፤

አእመርከነ	አወቅሽን
ተአምረነ	ታውቀናለህ
ታእምረነ	ታውቀን ዘንድ
አእምረነ	እወቀን

ሐ/ ፩/ ብዙዎች ሩቆች ወንዶች ሩቁን ወንድ ሲያውቁት ፤

አእመርዎ	አወቁት
የአምርዎ	ያውቁታል ፤
ያእምርዎ	ያውቁት ዘንድ
ያእምርዎ	ይወቁት

፪/ ቅርቡን ወንድ ሲያውቁት ፤

አእመሩከ	አወቁህ
የአምሩከ	ያውቁኝል
ያእምሩከ	ያውቁህ ዘንድ
ያእምሩከ	ይወቁህ

፫/ ሩቆቹን ወንዶች ሲያውቋቸው ፤

አእመርዎሙ	አወቋቸው
የአምርዎሙ	ያውቋቸዋል
ያእምርዎሙ	ያውቋቸው ዘንድ
ያእምርዎሙ	ይወቋቸው

፬/ ቅርቦቹን ወንዶች ሲያውቋቸው ፤

አእመሩከሙ	አወቋችሁ
የአምሩከሙ	ያውቋችኋል
ያእምሩከሙ	ያውቋችሁ ዘንድ
ያእምሩከሙ	ይወቋችሁ

፭/ ሩቁቱን ሴት ሲያውቋት ፤

አእመርዋ	አወቋት
የአምርዋ	ያውቋታል
ያእምርዋ	ያውቋት ዘንድ
ያእምርዋ	ይወቋት

፮/ ቅርብቱን ሴት ሲያውቁት ፤

አእመሩኪ	አወቁሽ
የአምሩኪ	ያውቁሻል
ያእምሩኪ	ያውቁሽ ዘንድ
ያእምሩኪ	ይወቁሽ

፯/ ሩቆቹን ሴቶች ሲያውቁቸው ፤

አእመርዎን	አወቁቸው
የአምርዎን	ያውቁቸዋል
ያእምርዎን	ያውቁቸው ዘንድ
ያእምርዎን	ይወቁቸው

፰/ ቅርቦቹን ሴቶች ሲያውቁቸው ፤

አእመሩክን	አወቁችሁ
የአምሩክን	ያውቁችኋል
ያእምሩክን	ያውቁችሁ ዘንድ
ያእምሩክን	ይወቁችሁ

፱/ አነ ያለውን ሲያውቁት ፤

አእመሩኒ	አወቁኝ
የአምሩኒ	ያውቁኛል
ያእምሩኒ	ያውቁኝ ዘንድ
ያእምሩኒ	ይወቁኝ

፲/ ንሕነ ያሉትን ሲያውቁቸው ፤

አእመሩነ	አወቁነ
የአምሩነ	ያውቁናል
ያእምሩነ	ያውቁን ዘንድ
ያእምሩነ	ይወቁን

መ/ ፩/ ቅርቦች ወንዶች ሩቁን ወንድ ሲያውቁት ፤

አእመርክምዎ	አወቃችሁት
ተአምርዎ	ታውቁታላችሁ
ታእምርዎ	ታውቁት ዘንድ
አእምርዎ	እወቁት

፪/ ሩቆችን ወንዶች ሲያውቋቸው ፤

አእመርክምም	አወቃችኋቸው
ተአምርዎ	ታውቋቸዋለችሁ
ታእምርዎ	ታውቋቸው ዘንድ
አእምርዎ	እወቋቸው

፫/ ሩቂቱን ሴት ሲያውቋት ፤

አእመርክምዋ	አወቃችኋት
ተአምርዋ	ታውቋቸዋለችሁ
ታእምርዋ	ታውቋት ዘንድ
አእምርዋ	እወቋት

፬/ ሩቆችን ሴቶች ሲያውቋቸው ፤

አእመርክመዎን	አወቃችኋቸው
ተአምርዎን	ታውቋቸዋለችሁ
ታእምርዎን	ታውቋቸው ዘንድ
አእምርዎን	እወቋቸው

አነ የሚለውን ሲያውቁት ፤

አእመርክሙኒ	አወቃችሁኝ
ተአምሩኒ	ታውቁኛለችሁ
ታእምሩኒ	ታውቁኝ ዘንድ
አእምሩኒ	እወቁኝ

ንሕነ የሚሉትን ሲያውቋቸው ፤

አእመርክሙነ	አወቃችሁን
ተአምሩነ	ታውቁኛለችሁ
ታእምሩነ	ታውቁን ዘንድ
አእምሩነ	እወቁን

ወ/ ፩/ ሩቂቱ ሴት ሩቂን ወንድ ስታውቀው ፤

አእመሪቶ	አወቀችው
ተአምሮ	ታውቀዋለት
ታእምሮ	ታውቀው ዘንድ
አእምሮ	ትወቀው

፪/ ቅርቡን ወንድ ስታውቀው ፤

አእመረተከ	አወቀኸህ
ተአምረከ	ታውቅህ አለኸ
ታእምርከ	ታውቅህ ዘንድ
ታእምርከ	ትወቅህ

፫/ ሩቆቹን ወንዶች ስታውቃቸው ፤

አእመረቶሙ	አወቀቻቸው
ተአምሮሙ	ታውቃቸዋለኸ
ታእምሮሙ	ታውቃቸው ዘንድ
ታእምሮሙ	ትወቃቸው

፬/ ቅርቦቹን ወንዶች ስታውቃቸው ፤

አእመረተክሙ	አወቀቻቸው
ተአምረክሙ	ታውቃችኋለኸ
ታእምርክሙ	ታውቃችሁ ዘንድ
ታእምርክሙ	ትወቃችሁ

፭/ ሩቂቱን ሴት ስታውቃት ፤

አእመረታ	አወቀቻት
ተአምራ	ታውቃታለኸ
ታእምራ	ታውቃት ዘንድ
ታእምራ	ትወቃት

፮/ ቅርቢቱን ሴት ስታውቃት ፤

አእመረተኪ	አወቀኸሽ
ተአምረኪ	ታውቅሻለኸ
ታእምርኪ	ታውቅሽ ዘንድ
ታእምርኪ	ትወቅሽ

፯/ ሩቆቹን ሴቶች ስታውቃቸው ፤

አእመረቶን	አወቀቻቸው
ተአምሮን	ታውቃቸዋለኸ
ታእምሮን	ታውቃቸው ዘንድ
ታእምሮን	ትወቃቸው

፮/ ቅርቦችን ሴቶች ስታውቃቸው ፤

አእመረተክን	አወቀቻቸው
ተአምረክን	ታውቃቸዋለች
ታእምርክን	ታውቃቸው ዘንድ
ታእምርክን	ትወቃቸው

አን የሚለውን ስታውቅ ፤

አእመረተኒ	አወቀችኝ
ተአምረኒ	ታውቀኛለች
ታእምረኒ	ታውቀኝ ዘንድ
ታእምረኒ	ትወቀኝ

ንሕን የሚሉትን ስታውቃቸው ፤

አእመረተን	አወቀችን
ተአምረን	ታውቀኛለች
ታእምረን	ታውቀን ዘንድ
ታእምረን	ትወቀን

ረ/ ፩/ ቅርቢቱ ሴት ሩቁን ወንድ ስታውቀው ፤

አእመርኪዮ	አወቅሽው
ተአምሪዮ	ታውቂዋለሽ
ታእምሪዮ	ታውቂው ዘንድ
አእምሪዮ	እወቂው

፪/ ሩቁችን ወንዶች ስታውቃቸው ፤

አእመርኪዮሙ	አወቅሻቸው
ተአምሪዮሙ	ታውቂያቸዋለሽ
ታእምሪዮሙ	ታውቂያቸው ዘንድ
አእምሪዮሙ	እወቂያቸው

፫/ ሩቁቱን ሴት ስታውቃት ፤

አእመርኪያ	አወቅሻት
ተአምሪያ	ታውቂያታለሽ
ታእምሪያ	ታውቂያት ዘንድ
አእምሪያ	እወቂያት

፩/ ሩቆቹን ሴቶች ስታውቃቸው ፤

አእመርኪዮን	አወቅሻቸው
ተአምሪዮን	ታውቂያቸዋለሽ
ታእምሪዮን	ታውቂያቸው ዘንድ
አእምሪዮን	እወቂያቸው

፪/ አነ የሚለውን ስታውቀው ፤

አእመርከኒ	አወቅሺኝ
ተአምርኒ	ታውቂኛለሽ
ታእምርኒ	ታውቂኝ ዘንድ
አእምርኒ	እወቂኝ

፫/ ንሕነ የሚሉትን ስታውቃቸው ፤

አእመርከነ	አወቅሽን
ተአምርነ	ታውቂኛለሽ
ታእምርነ	ታውቂን ዘንድ
አእምርነ	እወቂን

፬/ ሩቆች ሴቶች ሩቁን ወንድ ሲያውቁት ፤

አእመራሀ	አወቁት
የአምራሀ	ያውቁታል
ያእምራሀ	ያውቁት ዘንድ
ያእምራሀ	ይወቁት

፭/ ቅርቡን ወንድ ሲያውቁት ፤

አእመራከ	አወቁህ
የአምራከ	ያውቁኝል
ያእምራከ	ያውቁህ ዘንድ
ያእምራከ	ይወቁህ

፮/ ሩቆቹን ወንዶች ሲያውቋቸው ፤

አእመራሆሙ	አወቋቸው
የአምራሆሙ	ያውቋቸዋል
ያእምራሆሙ	ያውቋቸው ዘንድ
ያእምራሆሙ	ይወቋቸው

፬/ ቅርቦችን ወንዶች ሲያውቋቸው ፤

አእመራክሙ	አወቋችሁ
የአምራክሙ	ያውቋችኋል
ያእምራክሙ	ያውቋችሁ ዘንድ
ያእምራክሙ	ይወቋችሁ

፭/ ሩቂቱን ሴት ሲያውቋት ፤

አእመራሃ	አወቋት
የአምራሃ	ያውቋታል
ያእምራሃ	ያውቋት ዘንድ
ያእምራሃ	ይወቋት

፮/ ቅርቢቱን ሴት ሲያውቋት ፤

አእመራኪ	አወቁሽ
የአምራኪ	ያውቁሻል
ያእምራኪ	ያውቁሽ ዘንድ
ያእምራኪ	ይወቁሽ

፯/ ሩቆቹን ሴቶች ሲያውቋቸው ፤

አእመራሆን	አወቋቸው
የአምራሆን	ያውቋቸዋል
ያእምራሆን	ያውቋቸው ዘንድ
ያእምራሆን	ይወቋቸው

፰/ ቅርቦቹን ሴቶች ሲያውቋቸው ፤

አእመራክን	አወቋችሁ
የአምራክን	ያውቋችኋል
ያእምራክን	ያውቋችሁ ዘንድ
ያእምራክን	ይወቋችሁ

አነ የሚለውን ሲያውቁት ፤

አእመራኒ	አወቁኝ
የአምራኒ	ያውቁኛል
ያእምራኒ	ያውቁኝ ዘንድ
ያእምራኒ	ይወቁኝ

ገሕነ የሚሉትን ሲያውቋቸው ፤

አእመራነ	አወቁን
የአምራነ	ያውቁናል
ያእምራነ	ያውቁን ዘንድ
ያእምራነ	ይወቁን

፩/ ቅርቦች ሴቶች ሩቁን ወንድ ሲያውቁት ፤

አእመርካሁ	አወቃችሁት
ተአምራሁ	ታውቁታላችሁ
ታእምራሁ	ታውቁት ዘንድ
አእምራሁ	እወቁት

፪/ ሩቆቹን ወንዶች ሲያውቋቸው ፤

አእመርክናሆሙ	አወቃችኋቸው
ተአምራሆሙ	ታውቋችዋላችሁ
ታእምራሆሙ	ታውቋቸው ዘንድ
አእምራሆሙ	እወቋቸው

፫/ ሩቁቱን ሴት ሲያውቋት ፤

አእመርክናሃ	አወቃችኋት
ተአምራሃ	ታውቋታላችሁ
ታእምራሃ	ታውቋት ዘንድ
አእምራሃ	እወቋት

፬/ ሩቆቹን ሴቶች ሲያውቋቸው ፤

አእመርክናሆን	አወቃችኋቸው
ተአምራሆን	ታውቋችዋላችሁ
ታእምራሆን	ታውቋቸው ዘንድ
አእምራሆን	እወቋቸው

አነ የሚሉትን ሲያውቁት ፤

አእመርክናኒ	አወቃችሁኝ
ተአምራኒ	ታውቁኛላችሁ
ታእምራኒ	ታውቁኝ ዘንድ
አእምራኒ	እወቁኝ

ገሕነ የሚሉትን ሲያውቋቸው ፤

አእመርከና	አወቃችሁን
ተአምራን	ታውቁናላችሁ
ታእምራን	ታውቁን ዘንድ
አእምራን	እወቁን

በ/ ፩/ አነ የሚለው የሩቁን ወንድ ሲያውቀው ፤

አእመርከዎ	አወቅሁት
አአምሮ	አውቀዋለሁ
አእምሮ	አውቀው ዘንድ
አእምሮ	ልወቀው

፪/ ቅርቡን ወንድ ሲያውቀው ፤

አእመርከኩከ	አወቅሁህ
አአምረከ	አውቅሃለሁ
አእምርከ	አውቅህ ዘንድ
አእምርከ	ልወቅህ

፫/ ሩቆቹን ወንዶች ሲያውቋቸው ፤

አእመርከዎሙ	አወቅኋቸው
አአምሮሙ	አውቃችዋለሁ
አእምሮሙ	አውቃቸው ዘንድ
አእምሮሙ	ልወቃቸው

፬/ ቅርቦቹን ወንዶች ሲያውቃቸው ፤

አእመርከኩከሙ	አወቅኋችሁ
አአምረከሙ	አውቃችኋለሁ
አእምርከሙ	አውቃችሁ ዘንድ
አእምርከሙ	ልወቃችሁ

፭/ ሩቂቱን ሴት ሲያውቃት ፤

አእመርከዎ	አወቅኋት
አአምራ	አውቃታለሁ
አእምራ	አውቃት ዘንድ
አእምራ	ልወቃት

፮/ ቅርብቴን ሴት ሲያውቃት ፤

አእመርኩኪ	አወቅሁሽ
አአምረኪ	አውቅሻለሁ
አእምርኪ	አውቅሽ ዘንድ
አእምርኪ	ልወቅሽ

፯/ ሩቆቹን ሴቶች ሲያውቃቸው ፤

አእመርክዎን	አወቅኋቸው
አአምሮን	አውቃቸዋለሁ
አእምሮን	አውቃቸው ዘንድ
አእምሮን	ልወቃቸው

፰/ ቅርቦቹን ሴቶች ሲያውቃቸው ፤

አእመርኩክን	አወቅኋችሁ
አአምረክን	አውቃችኋለሁ
አእመርክን	አውቃችሁ ዘንድ
አእመርክን	ልወቃችሁ

ተ/ ፩/ ንሐነ የሚሉት ሩቁን ወንድ ሲያውቁት ፤

አእመርናሁ	አወቅነው
ነአምሮ	እናውቀዋለን
ናእምሮ	እናውቀው ዘንድ
ናእምሮ	እንወቀው

፪/ ቅርቡን ወንድ ሲያውቁት ፤

አእመርናክ	አወቅንህ
ነአምረክ	እናውቅሃለን
ናእምርክ	እናውቅህ ዘንድ
ናእምርክ	እንወቅህ

፫/ ሩቆቹን ወንዶች ሲያውቋቸው ፤

አእመርናሆሙ	አወቅናቸው
ነአምሮሙ	እናውቃቸዋለን
ናእምሮሙ	እናውቃቸው ዘንድ
ናእምሮሙ	እንወቃቸው

፩/ ቅርቦቹን ወንዶች ሲያውቋቸው

አእመርናከመ.	አወቅናችሁ.
ነአምረከመ.	እናውቃችኋለን
ናእምርከመ.	እናውቃችሁ ዘንድ
ናእምርከመ.	እንወቃችሁ

፪/ ሩቂቱን ሴት ሲያውቋት ፤

አእመርናሃ	አወቅናት
ነአምራ	እናውቃለሁ
ናእምራ	እናውቃለሁ ዘንድ
ናእምራ	እንወቃለሁ

፫/ ቅርቢቱን ሴት ሲያውቋት ፤

አእመርናኪ	አወቅኑሽ
ነአምረኪ	እናውቅሻለን
ናእምርኪ	እናውቅሽ ዘንድ
ናእምርኪ	እንወቅሽ

፬/ ሩቆቹን ሴቶች ሲያውቋቸው ፤

አእመርናሆን	አወቅናቸው
ነአምሮን	እናውቃቸዋለን
ናእምሮን	እናውቃቸው ዘንድ
ናእምሮን	እንወቃቸው

፭/ ቅርቦቹን ሴቶች ሲያውቋቸው ፤

አእመርናከን	አወቅናችሁ
ነአምረከን	እናውቃችኋለን
ናእምርከን	እናውቃችሁ ዘንድ
ናእምርከን	እንወቃችሁ

ከመጀመሪያ ጀምሮ እስከዚህ ድረስ በሰማንያ ሠራዊት ይዘረዘራል ።

አእምሮ አእምሮት	ማወቅ
አእምሮቱ	ማወቁ
አእምሮትከ	ማወቅህ
አእምሮቶሙ	ማወቃቸው

የብዙ ሴቶች

እውራት

የታወቁ ፣ የሚታወቁ ፣ የታወቃችሁ ፣ የምትታወቁ ፤

መስም ቅጽል

ምእማር

ማወቂያ ፣ ማሳወቂያ ፤

ምስትእማር

መተዋወቂያ

ሳቢ ዘር

እምረት

ማወቅ

የአእመረ ደንበኛ ዕርባታ በዚህ ዓይነት ሲሔድ ከ፬፻—፭፻ አረባብ አለው ፤ አንዳንድ መምህራን ግን ከዚህ በበለጠ ያረቡታል ፤ እያንዳንዱም ግሥ በየቤቱ በየሠራዊቱ በዚህ መልክ ይወርዳል ። የማንኛውም መምህር ዕርባታ ማስተማሪያ ሕግን ተከትሎ የሚሔድና ቀላል መንገድ ሆኖ አንድም መስሎ የተገኘው አእመረ ስለሆነ ጀግሪም ቢሆን ይህንን ለማጥናት መሞከሩ አይቀርም ፤ ተማሪም እርስ በርስ ሲሰዳደብ ይኸ «አእመረን እንኳን ያላረባ» ይለዋል ፤ ፍቺም ግዕዝ የማያውቅ ማለት ነው ።

ምዕራፍ ፪ ።

የግዕዝ ቃላት ቀጥር ።

የግዕዝ ቋንቋ ጥንታዊና ራሱን የቻለ ነው ፤ አንድ ቋንቋ ራሱን ለመቻል በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ ቃላቶች የግድ ያስፈልገዋል ። ስለዚህ ግዕዝም የአንድ ሕዝብ ቋንቋ ብዙ ሥራ የተሠራበት ፣ መጻሕፍት የተጻፉበት ስለሆነ ፤ ብዙ ቃላት አሉት ፤ የቃላቱንም መጠን ለማወቅ የያንዳንዱን ቃላት በዚህ መልክ እናሳያለን ። እነዚህም ቃላት ከአንድ ግሥ የሚወጡትን ዘርፎችና ቅጽሎች ሳይጨምር ራሱን ግሥንና ነባሩን ብቻ በመቀጠር ነው ። የነዚህም ቃላት አቆጣጠር ተራቸው እንደሚከተለው ነው ።

ሀ	የሀ	ነጠላ	ግሥ	፩፻፹	
			ነባር	፪፻፳፱	፬፻፱
ለ	የለ	ነጠላ	ግሥ	፩፻፺፫	
			ነባር	፫፻፳፯	፭፻፷
መ	የመነ	ነጠላ	ግሥ	፩፻፳፫	
			ነባር	፪፻፹፰	፬፻፲፩
ሠ	የሠ	ነጠላ	ግሥ	፩፻፳፯	
			ነባር	፬፻፳፱	፭፻፴፮

ረ	የረ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጀ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጊጅጅ
ቀ	የቀ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጅጅጅ
በ	የበ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጅጅጋ
ተ	የተ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጊጅጋ
ነ	የነ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጊጅጋ
አ	የአ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጅጅጋ
ከ	የከ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጀጅጋ
ወ	የወ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጅጅጋ
ዘ	የዘ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጀጅጋ
የ	የየ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጀጅጋ
ደ	የደ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጅጅጋ
ገ	የገ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጀጅጋ
ጠ	የጠ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጀጅጋ
ጸ	የጸ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጀጅጋ
ጸ	የጸ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጀጅጋ
ፈ	የፈ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጀጅጋ
ፕ	የፕ	ነጠላ	ግሥ	ጀጅጋ	
			ነባር	ጀጅጋ	ጀጅጋ

ጠቅላላ ድምር ጊሺ ጊጅጋ ነው ።

ይኸንም አንቀጹን ከነነባሩ ሲፈቱ ግሁን ሲያወርዱ በዓመት እንደ መምህራን ነው እንጂ ከ፩ — ፯ ጊዜ የሚያወርዱ አሉ ። አንዳንዶች በዚህ ልክ አንዳንዶች ከዚህ ዝቅ አድርገው በዓመት ያወርዳሉ ።

የግዕዝ ቋንቋችን ሕያውና ብዙ የተሠራበት ስለሆነ፤ ይኸን ያህል ቃላት ይዞ ይገኛል ። ይኸም ቍጥር አንዳንድ መምህራን እንደሚሰማሙበት ነው እንጂ እንደ ጥቂቶቹ ግን ከዚህም ሊበዛ ወይም ሊያንስ ይችላል ፤ ምክንያቱም ቃሉ ግዕዝ ከሆነ ነገሩ ሁሉ ግሥ አለው በማለት ነገሩን ሁሉ ግሥ እንዳለው እየቆጠሩ ያወርዱታል ፤ ለምሳሌ ተአበነ ድንጋይ ሆነ ፣ አሶተ እሳት ሆነ በማለት ዕብን እሳት ያለውን የነባር ቃል ሁሉ ግሥ ያወጡለታል ። በዚህም ሁሉ ዘር ሲወጣ በጣም ብዙ የሆነ ቍጥር ይኖረዋልና ። እንዲሁም የሌላውን ሕዝብ ቋንቋ በመቀላቀል ወደ ግዕዝ አግብተው ቍጥሩን ያበዙታል ፤ እንዲያውም ነባር ናቸው የሚባሉት ከውጪ የተወረሱ ቃላት ናቸው ።

በዚህም የቃላት አወጣጥ ውስጥ ሁለትና ፫ ተመሳሳይ የሆኑ ፊደሎች አልገቡም ፤ ለምሳሌ የሀ ፊደል ፫ ዓይነት ያለው ሲሆን የሚወርደው በመጀመሪያው ብቻ እንጂ ሌላው በዚያው እየገባ ይነገራል ፤ ስለዚህ እንዲህም ሲሆን ቍጥሩ በዛ ያለ ነው ።

ግሁን እንዲህ አድርጎ እስኪያጠናው ድረስ ተማሪው ቅኔ መቍጠር ቀርቶ እስከ መዝረፍም ሊደርስ ይችላል ፤ ግለት ሁሉ ግልጥ ሆኖለት አንዱ በአለ ቅኔ የሚሔድበት መንገድ ወለል ብሎ ስለሚታየው ሁለተኛው ሊነጥቀው ይችላል ፤ ለምሳሌ በአማርኛ ቋንቋ አንዱ ግጥም በመግጠም ላይ ሳለ ሌላው የሚሔድበትን ለማወቅ እንደሚችል ሁሉ በግዕዝም የበሰለ ሁሉ እንዲሁ ነው ።

ምዕራፍ ፫ ።
ጉ ት ።

ጉት የሚባለው ሥውር ነገር የምሥጢር መፍቻና የአእምሮ መገመቻ ነው ፤ ይሁን እንጂ ጉት የሚባል ስም ከየት እንዴት እንደመጣ አይታወቅም ፤ በሥራ ሲገለጥ ግን ከተራ አረፍተ ነገር የተለየ ሆኖ በጣም ኅብርነት ያለው አስተያየትን የያዘ ወይም ሥውር ምሥጢርን ያዘለ አረፍተ ነገር ሁኖ እናገኘዋለን። ግዕዝና አማርኛው ሁለት ዓይነት ፍቺ ያለው የቃል ብቻ ሳይሆን የምሥጢር ኅብርነት ፤ በምሥጢር ብቻ የተወሰነ ሳይሆን ደግሞ የቃል አስተያየት ያለበት ስለሆነ፤ አንዳንዱን ጉት ተማሪው ቀርቶ መምህራንም የማያውቁትና የማያገኙት ይሆናል። ስለዚህ ቀላል ቀላሉን ጉት ብቻ በመጠኑ ተማሪው ሊረዳው የሚችለውን ያህል መምህራን ያስተምራሉ ። ጉትም በግጥም ወይም በስድንባብ ዓይነት ሊሆን ይችላል ፤ እንዲሁም አንድ አረፍተ ነገር ወይም ሁለት ቤት ሊሆንም ይችላል ።

፩ ጉት በስድ ንባብ ።

ጉት የተባለው የቅኔ መንገድ አንድ ቤት ወይም በልዩ ንባብ ሲገኝ እንደ ሚከተለው ይሆናል ።

፩/ «አዕዱግ ፍኖቶሙ» አህዮች ጉዳ ፍቸው ። መንገዳቸው ያለ አስመስሎ ቀንድ የላቸውም ጉዳ ፍቸው ማለቱ ነው ።

፪/ « ሀገርሙ ለሕፃናት » የሕፃናት ሀገራቸው ሲል አገርን ያለ መስሎ ሀ-የምትባለው ፊደል ለሕፃናት ገራቸው ቀናቸው ናት በተሎ ያጠፏታል ማለቱ ነው ።

፫/ «ሀለፈ ሰማዩ» ሰማዩ አለፈ ያለ አስመስሎ ሀ-ፈ ፤ ለተባለው ፊደል ሰማዩ ነው ፤ ፈቅ ነው አለ ።

፬/ «አኮ ዘተምሀረ ይከውን መምሀረ» እከክ አኮ የተማረ መምሀር ይሆናል ። መከራውን የታገሠ ትልቅ ይሆናል ማለቱ ነው ።

፭/ «ሶበ ተሰቅል አምላክ ፒሪልዩ» አምላክ በተሰቀለ ጊዜ ቀን ጠፋ ፤ ፒሪልዩ የተባለው ስም ቀን ጠፋ የተባለ ዛፍ ነው ፤ አምላክ በተሰቀለ ጊዜ ቀን ጠፋ ማለትም ፀሐይ ጨለመ ማለት ነው ።

፮/ «ሰብእ ይድገን ዕብነ በተራክቦ» ሰው ድንጋይን በማገናኘት ይድናል ፤ ያለ አስመስሎ በተራ ክቦ ድንጋይን ደርድሮ ምሽግ አድርጎ ይድናል አለ ።

፯/ «በክረምት አእደውናሃ» በክረምት አሻገር—ናት ። አሻ መሬት በክረምት ገርናት አለ ።

፰/ « ስመ እፅ ታፈርሆ ለነጋዴ» ነጋዴን የእንጨት ስም ታስፈራዋለች ማለት ቀረጥ ታስፈራዋለች ማለት ነው ።

፱/ «ዘማ ቀነተት ሐቋሃ» ዘማዊት ሴት ወገቧን ታጠቀች ያለ አስመስሎ ዘ-እማ ወገቧን ታጠቀች ቅጥሷ ከወገቧ ላይ ሆነ ማለት ነው ።

፲/ «አዛብ ትበልእ ደርሆ» ዶሮ ጭራ ትበላለች ፤ ማለት ዶሮ አዝመራ የላትም ጭራ ቆፍራ ትበላለች ማለት ነው ።

፲፩/ «ሕፃናት ኖሙ ከመ ደብተራ» ሕፃናት እንደ ደብተራ ተኙ ያለ አስመስሎ ከመደቡ ላይ ተራ በተራ ተኙ ማለት ነው ።

፲፪/ «ካህን የገድር በመቃብር» ካህን ጽፎ ደጉሶ በመቃ ብዕሩ ያድራል ያለ አስመስሎ በመቃብር ይኖራል ምውት ነው ማለት ነው ።

፲፫/ «ቂርቆስ ኮነ ሐጋዩ» ቂርቆስ በጋን ሆነ ፤ ማለት ቂርቆስ በጋን ተቀቀለ ማለት ነው ።

፲፬/ «ባሕረ ኢያሪኮ ማይ በኤዎስጣቴዎስ» የኢያሪኮ ባሕር በኤዎስጣቴዎስ ውኃ ያለ መስሎ የኢያሪኮ ባሕር በኤዎስጣቴዎስ ማይ አለ ፤ ማለት መሐላ ማይ ተገዛች ማለቱ ነው ።

፲፮/ «ሐወጌ ሰማይ ወምድር እሙንቱ» ገብኙ ሰማይና ምድር ናቸው፤ ያለ አስመስሎ ሐ- ወ ጸ እነዚህ እያንዳንዳቸው ሩቅና ሩቅ ናቸው ርቀታቸውም ሰማይና ምድር ናቸው።

፲፯/ «ካህናት በጽድቆሙ» ካህናት በጽድ ስር ቆሙ ማለቱ ነው።

፲፰/ «በእሲት መርድእ ፈትለ ወጸብሐ» ሴት ተማሪ ፈትሉንና ወጥን ሲል ስም አስመስሎ ተናገረ እንጅ ተማሪ ብሎ ግሥ አድርጎ መናገሩ ነው።

፲፱/ «ማዕረረ ጎራሲ በቆለ ጠፍአ» የአራሹ አዝመራ በቅሎ ጠፋ፤ አዝመራው ከበቀለ በኋላ ጠፋ ወይም የአዝመራው ባለቤት በቅሎ ጠፋ ማለት ነው።

፳፬/ «ሰሎሜ ወዮሴፍ እምኔሁ በግብፅ» ሰሎሜና ዮሴፍ በግብፅ ከሱ ከርሱ ጋር ነበሩ፤ ያለ አስመስሎ የሚበሉት የሚጠጡት ስላሙ በግብፅ ከሱ ጠቆሩ አለ።

፳፮/ «በቅል ይበልእ ስመ ርእሱ» በቅሎ የራሱን ስም ይበላል ማለት በቅሎው ሲነዳ መጭ ይበላል፤ መጭ ማለት የርሱ መነጃ ስሙ ነውና። ምግቡም መጭ የተባለ ቅጠል ነውና።

፳፬/ «እስማኤል ሀብተ ሥጋ ዘተወልደ እምአጋር» የሥጋ ሀብት እስማኤል ከአጋር የተወለደ፤ ማለቱ ብዙ ጊዜ ሀብት የሚገኘው በአጋር በወገን ነው ማለት ነው።

፳፯/ «በእሲት ነሥአት ሊባኖስ» ሴት ደጋንያዞች ሴት ደጋውን ነፋሻውን መንገድ ያዘች ሐደች፤ ያለ አስመስሎ መፍተያውን መንደሬያውን ደጋኑን ያዘች አለ።

፳፫/ «ስመ አፍ ያወርድ ሲኦል» ማማት ወደ ሲኦል ያወርዳል ማማት የተባለ ወፍ አለና።

፳፱/ «ሕፃን ቀለል አንሥአ ማእረ» ሕፃኑ ፊደሉን ቀን ለማለት ማርን አነሣ።

፳፭/ «አጽነነት ወልድ በመልዕልተ መስቀል ሰሌዳ» ወልድ ት በመስቀል ሰሌዳ ላይ ራሱን አዘነበለ።

በሌላ መልክ ደግሞ ጉት ሲቀርብ የንባቡ አሰካክ እንደ ጉባኤ ቃና ሆኖ ስልቱ ግን ወይም መንገዱ ጉት ሆኖ ኅብርነት ያለው እንደሁለተኛ ደረጃ ይገኛል።

፪ኛ ጉት በግጥም ።

፩/ ትቤላ በእግር ተክለ ሃይማኖት እኑየ ። ዳዕሙ በክንፍ የዐብደ ኪያየ ። ላ ፡ ተክለ ሃይማኖት ወንድሜ ነው አለች፤ እግሩ ማጠፍን ነው፤ ነገር ግን በክንፍ ይበልጠኛል ማለት ላ ሌላ ቅጠል የላትምና።

፪/ ስተይ አጽንኖተ ክሳድ ወርእስ ። እስመ በላዕሌኬ ተጽሕፈ ስመ ኢየሱስ ክርስቶስ ። ስ ፡ ራሰሽን ማዘንበል ተይ፤ ቀጥተኛ ሁኝ፤ በአንች ላይ የኢየሱስ ክርስቶስ ስም ተጽኛልና።

፫/ ይቤሎ ለንጊኖስ ሐራ ሮምያ እኑየ ።

፬/ በዓይኑ ዋሕድ እስመ ይመስል ኪያየ ።

፭/ ሎ ፡ ለንጊኖስን ወንድሜ ነህ አለው፤ አንድ ዓይና በመሆኑ እኔን ይመስላልና።

፮/ ለንጊኖስ አንድ ዓይና ነው፤ ሎም እንዲሁ ፩ ዓይና ነውና።

፬/ አ ሕፃን ጸረ ዚአክ ሐንካስ ።
አምጣነ ዓይኖ አውጸኢ በሣገረ ገዳም ንዑስ ።
ሕፃን ሆይ ጠላትህን ሐን ካላ ካስ፤ ዓይነን በሣር አውጥተሽዋልና
ማለት ጠንቁለሽዋልና ፤

፭/ ወልድ እንከ ምጽንጋእ ዘወሀበተከ እም ። ሥጋ ወአጽመ እስመ ተፈ
ጸመ ጸም ።

ልጅ! ሆይ እናትህ የሰጠችህን ሥጋና አጥንት ጋጥ የከብት በረት ጸሙ
አልቋልና ።

፮/ ቅድስተ ቅዱሳን ዘኮነት ቤተ ክርስቲያን ቅድስተ ።
ካህናት ሳሙኤል አምጣነ ያፈቅር ዘንተ ።

፯/ ሥጋ ለሞቱ ሕሙመ ፍቅረ ሰብእ እግዚእ ።
ይሁዳ ደዌክ እስመ ውእቱ ጽነእ ።

የሰው ፍቅር ያሳመመሕ ጌታ ሆይ ሞትን ሥጋ (ፍራ) ደዌህ ይሁዳ ጽነእ ነውና ።
አማርኛ በሠለጠነበት ጊዜ ግን የአማርኛ ጉት ደግሞ ተፈጠረ፤ ነገር ግን ብዙው
ጸያፍን የተከተለ ስለሆነ ለመጥቀስ ስላለበረለን ትቼዋለሁ ። ከግዕዝም ቢሆን
እንዲሁም በቀልድ መልክ የተዘጋጀው ብዙው ነው ። እርሱንም ማወቁ መልካም
ሲሆን የያዘነውን ሥራ ጸያፍነቱ እንዳያቀለው በማለት አልፈነዋል ። ከአማርኛ
ውም ውስጥ በመጠኑ እንደሚከተለው እንገልጻለን ።

፩/ ራምኖን በክረምት ምን መሰለ ከረመች ፤ ደግ በክረምት ምን መሰለች
በማለት ጥያቄን ያቀረበ መስሎ ደግ በክረምት ስለተመቸው እንደ ም፣ ጉን
ጠፍ ዘርጋ ብላ ከረመች ይላል ።

፪/ አንዲት እንጨት አለች ስሟ ቊጥር ምንጣፍ ፤ እርሷን የተረጎመ ከሊ
ቃውንት ይጣፍ ።

ይኸ ማለት አንድ እንጨት ስሙ ቊጥርም ምንጣፍም የሆነች ሽነት የተባለች
እንጨት ነበረች፤ ምንጣፍ ያለው ነት ነው (ጥ) ሺህ ያለው ደግሞ ቊጥር ነው ።

፫/ በቀን ዓይታ ጆሮ አማራት ፤ ይኸም ማለት በ፣ የተባለችው ፊደል ቀን
ዓይታ እንደርሱ ለመሆን ጆሮ አማራት ማለት ነው ።

በዚህ ጉት በተባለው መንገድ ብዙዎች መምህራን አይጠቀሙበትም ፤ እንዲ
ያውም ተማሪዎች በቀልድ መልክ የሚያጠኑት ሆኖ ይገኛል ። አንዳንዶች
ደግሞ ተማሪዎች ዘይቤ ከለዩ ምሥጢር ከአደላደሉ በኋላ የሚያጠኑት እንደሆነ
ይገመታል ፤ አንዳንዶች ግን ከዚህ እንደጸፍነው ሁሉ ይህንኑ ደረጃ ጠብቀው
የቅኔ መንገድ መልመጃ የአፍ መፍቻ አድርገው ያስተምራሉ ።